

Omer Hamzić

Formiranje 212. oslobodilačke brigade - prekretnica u ratu za BiH na prostoru Gračanice i njezine okoline

Krajem 1993. godine u jeku najtežih borbi, opšte neimaštine i iscrpljenosti ratom, mnogih razočarenja i osjećaja bezizlaza - u Komandi Operativne grupe 2 Gračanica (OG-2) počinje se razmišljati o reorganizaciji postojećih vojničkih sastava i stvaranju pretpostavki za preduzimanje ofanzivnih dejstava na mnogo širim prostorima u odnosu na «zadatu» zonu odgovornosti. Radilo se o potrebi promjene dotadašnje «domobranske» filozofije ratovanja, koja u nastavku rata za Bosnu i Hercegovinu nije mogla dati očekivane rezultate. Razmišljalo se o pokretnoj, dobro obučenoj i opremljenoj jedinici koja će biti sposobna da vodi borbu u svakom kutku Bosne i Hercegovine, odnosno tamo gdje bude najpotrebnija. Razmišljalo se o nekoj novoj proleterskoj, oslobodilačkoj... Vrijeme je brzo pokazalo ne samo operativno-taktički već i strateški značaj formiranja takve jedne jedinice - i to za mnogo širi prostor od zone odgovornosti gračaničke operativne grupe.

Kako je nastala 212. oslobodilačka brigada?

Nije, dakle, nastala «tek tako», po nekoj slučajnosti ili nečijoj «fiks ideji», već je plod mukotrpnog rada Komande OG-2 i komandi brigada 111, 117. i 109. Čitavim «projektom» oslobodilačke brigade rukovodio je tadašnji komandant OG-2 Gračanica, brigadir Osman Puškar. Ubijeden u

punu opravdanost formiranja posebnih operativnih jedinica, sposobnih za ratovanje «u svako vrijeme i na svakom mjestu», povukao je niz vojnih i političkih poteza kojim je opravdao potrebu formiranja takve jedne jedinice u okviru OG-2.¹

I vojnim komandantima i političkim vlastima na lokalnom nivou trebalo je dokazivati potrebu transformacije Armije BiH - jer sa viših instanci nije bilo razumijevanja, a još manje inicijativa takve vrste. Trebalo je objasniti suštinski otklon od takozvanog domobranstva, dotadašnjeg preovlađujućeg oblika organizovanja i vojničke doktrine u Drugom korpusu Armije BiH. Sa predstavnicima opštine Gračanica komandant Puškar sastao se 9.10.1993. godine, otvoreno zatražio podršku svojim nastojanjima i nametnuo im pitanje profesionalizacije vojske.² Založio se za stvaranje više multietničkih, lahko pokretnih i dobro obučениh profesionalnih oslobodilačkih brigada, do 2.500 boraca. Zahtijevao je potpuno drugačiji odnos prema oružanoj borbi i punu podršku stvaranju jedinica manevarskog tipa umjesto dotadašnjih posadnih jedinica koje su imale sve karakteristike domobranstva. Prihvatajući izložene ideje, prisutni su na tom sastanku podržali započeti proces razdvajanja prostornih od manevarskih jedinica i predložili da se logistička podrška za manevarske jedinice prenese na državni nivo.³

Testiranje političkog raspoloženja za ovu ideju vršeno je i na prostoru opštine Lukavac, koja je takođe bila u zoni odgovornosti gračaničke OG-2. Taj zadatak obavila je ekipa Komade OG-2, koju su predvodili Hasan Mostarlić i Tarik Rešidbegović, u vremenu od 11.10. do 17.10.1993. godine. Stvorili su klimu da iz sastava 117. lukavačke brigade i jedinica Opštinskog štaba teritorijalne odbrane Lukavac 1.100 boraca sa naoružanjem i

opremom stupi u sastav nove brigade. Ispitali su mogućnost uspostave komandnog mjesta za novu brigadu u opštini Lukavac, kao i smještajne uslove na tom prostoru «ekvivalenta jednog bataljona».⁴

Načelnik Štaba OG-2 Ibrahim Nurikić i komandant 111. brigade Smail Mešić vršili su pripreme za popunu Brigade sa 1.000 boraca iz 111. (gračaničke) i oko 150 boraca iz 109. (dobojske) brigade. Očekivanja da će se javiti i dobrovoljci iz drugih opština, van zone odgovornosti OG-2, nisu se ostvarila.⁵

Da bi ubrzao pripreme za ustrojavanje Brigade, komandant OG-2 Osman Puškar svojim naredjenjem od 11.10.1993. godine imenuje poseban tim u sastavu: Rasim Sakić (vođa tima), Salih Omahić, Asim Mehić, Bahrija Bričić i Bahrija Mehurić. Potom je sačinio poseban plan aktivnosti i 13.10.1993. godine saopštio ga načelniku Komande OG-2 Ibrahimu Nurikiću i vođi pomenutog tima Rasimu Sakiću. Plan je u osnovi sadržavao niz vojno-političkih mjera u komandama brigada i Komandi Drugog korpusa, te odgovarajuće dogovore i koordinaciju sa takozvanim političkim faktorima, odnosno civilnim sektorom (Vojni okrug Tuzla, odjeljenja Ministarstva odbrane i ratna predsjedništva opština, Predsjedništvo Okruga Tuzla, neki politički faktori). Planirani su i izvori finansiranja Brigade, kao i početak reorganizacije Operativne grupe 2. Kao glavni izvršioci pojedinih dijelova plana imenovani su komandanti podčinjenih jedinica u Operativnoj grupi 2. Istog dana (13.10.1993) komandant Puškar obavio je i prve razgovore sa mogućim kandidatima za komandanta Brigade. Među kandidatima bio je i Bahrija Džananović⁶, koji je pristao da se prihvati tog odgovornog posla.⁷

Međutim, ni nakon donesenog plana i preduzetih mjera od strane komandanta Operativne grupe, aktivnosti oko formiranja Brigade nisu se odvijale predviđenim tempom. Zapinjalo je na sve strane, bilo je prikrivenog, pa i otvorenog otpora. U suštini, sve teškoće uzrokovao je takozvani «ljudski faktor». U vojnom rukovodstvu otpor se ispoljavao u nastojanju da se sačuva «status quo» i traženju «sebe lično». U nekim izvještajima za Komandu Drugog korpusa, koje je potpisivao pukovnik Sakić, ta je jedinica dobila ime «politička brigada», a potezi komandanta OG-2 kvalifikovani su kao aktivnosti neznalice. Otuda i opstrukcije u sprovođenju pomenutog plana za koje je kasnije utvrđeno da su podržavane i iz nekih dijelova Komande Drugog korpusa u Tuzli. Tinjali su i otpori u brigadama, bilo je dosta lične sujete, ali i neznanja. To se posebno ispoljavalo u opštini Lukavac.

Otpori u politici bili su posljedica straha od političke odgovornosti za nešto novo «na vojnom planu». Lokalni moćnici otvoreno su ispoljavali bojazan od slabljenja vlastitog političkog uticaja na vojnu organizaciju. Političko vodstvo sadašnje opštine Doboj Istok, naprimjer, nije htjelo ni da čuje za zahtjev da se u sastav nove brigade prekomanduje 150 ljudi iz «njihove» 109. Komandantu Operativne grupe stizale su s te strane prijetnje da će biti i fizički likvidiran «ako teritorije padnu». Razgovori sa tadašnjim predsjednikom Okruga Tuzla Izetom Hadžićem na ovu temu svodili su se na deklarativnu podršku, a konkretna pomoć je uslovljavana zahtjevom da jedinica nosi naziv «muslimanska», da nosi muslimanska obilježja i da bude u funkciji SDA.⁸

U posjetu opštini Gračanica 10.11.1993. godine došao je predsjednik tadašnjeg Predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, kojeg je pratio ko-

mandant Armije BiH general Rasim Delić. Tokom posjete visoki gosti upozanti su sa započetim procesom reorganizacije OG-2 i stvaranjem nove oslobodilačke «elitne» brigade. Uz sugestiju da se brojno stanje u jedinicama i sastavima OG-2 ne povećava iznad 10.300 vojnika, general Delić je podržao vojnu reorganizaciju na ovom prostoru i obećao pomoć u naoružanju za novu brigadu. Obećanje dato u Gračanici kasnije je i izvršio.

U vremenu od 20.10. do 1.11.1993. godine komandant Puškar je potpisao nekoliko naredjenja i povukao nekoliko konkretnih poteza, koji će znatno ubrzati ove procese i dovesti do konačnog postrojanja nove brigade. Naredio je formiranje Izviđačko-diverzantske čete i izviđačko-diverzantskih vodova u bataljonima i istovremeno propisao kriterije po kojima su se mogle popunjavati te jedinice. Tako je pospješio proces «izdvajanja», odnosno prelazak oko 600 elitnih boraca u novu brigadu. Prekomandovao je i sastave takozvanih interventnih četa i vodova, zatim neke prateće jedinice logistike, vatrene podrške i vojne policije koje su ranije formirane na nivou brigada ili Operativne grupe.

Na referisanju komandanata brigada od 9.11.1993. godine konstatovano je da je za novu brigadu «izdvojeno» svega 919 boraca i to uglavnom iz 117. (lukavačke) i 111. (gračaničke) brigade, te da i ostali zadaci iz plana jednostavno «ne funkcionišu». Da bi brigadu «postrojio» u planiranom roku, Komandant Operativne grupe donosi odluku da suspenduje ranije uspostavljeni tim za formiranje brigade na čelu sa pukovnikom Sakićem i naređuje organima Komande Operativne grupe da taj posao dovedu do kraja. Bahriji Džananoviću izdaje naredjenje da sačini svoj lični plan rada i da odmah pristupi formiranju Brigade, komandantima

podčinjenih jedinica naređuje da ga u tome bezuslovno podrže.⁹ Donio je konačnu odluku da prvi komandant Brigade bude Bahrija Džananović i otvorio formalnu proceduru njegovog imenovanja. Na raspolaganje mu je stavio 1.500 boraca, logističku podršku opštinskih organa vlasti i komandno mjesto brigade u Lukavcu.¹⁰ Naredjenjem Štaba Vrhovne komande A BiH formirana je 212. bosanska oslobodilačka brigada, koja je prva ponijela takvo ime u Bosni i Hercegovini. Komandant Bahrija Džananović, datum, 3.12.1993. godine. Ratnu zastavu Brigadi komandant Puškar uručio je 8.12.1993. godine. Iako će proteći još puna tri mjeseca do konačnog ustrojavanja ove jedinice i prvih njenih borbenih akcija, datum koji stoji u Naredjenju o njenom formiranju označava se kao početak novog oslobodilačkog razdoblja naše borbe na ovim prostorima.¹¹

Komanda Operativne grupe 2 i dalje je činila napore da 212. oslobodilačka što prije stane na svoje noge. U cilju što bolje logističke podrške Brigadi, održano je više sastanaka sa civilnim strukturama Okruga i opština, nastavljeno ustrojavanje jedinica i njihovo obučavanje. O mogućim kadrovima za raspored u Brigadu Komandant OG-2 obavio je razgovor sa predstavnicima opštine Lukavac 13.1.1994. godine, a o stepenu realizacije plana ustrojavanja 212. oslobodilačke informisao načelnike opština Lukavac, Gračanica i Doboj Istok 1.2.1994. Sa tog sastanka upućen je zahtjev Okrugu Tuzla i Komandi Drugog korpusa da preuzmu dio svoje odgovornosti za ovu jedinicu. Po tom zahtjevu, dva dana kasnije, u Komandi Drugog korpusa postignut je dogovor oko pravne procedure za uspostavljenje Komandnog mjesta brigade u Lukavcu i logističkoj podršci Brigadi za naredna tri mjeseca.¹² Time se završava prva faza us-

trojavanja 212. oslobodilačke brigade. OG-2 nastavlja sa obukom starješina u svojim nastavnim centrima Piskavica i Lukavac, a komanda Brigade vrši popunu jedinica i razradu planskih dokumenata.

Do 25.2.1994. godine Brigada je popunjena sa 75% u ljudstvu i MTS. Svečana smotra Brigade obavljena je prema planu - 1.3.1994. godine na gradskom stadionu u Lukavcu. Dva dana kasnije polazi na svoj prvi borbeni zadatak, potom dolazi Vijenac i uspjeh za uspjehom...

Njene džaba Oslobodilačka.

Njeni borci su bili neustrašivi, poštteni - vitezovi prema zarobljenim i ranjenim, a oštri i nemilosrdni prema neprijatelju. Nisu dobili naziv viteška iako su to priznanje pošteno zaslužili, nisu prihvatili politizaciju Brigade, eto, zato...

Bilježimo riječi Bahrije Džananovića, njenog komandanta, koje je izgovorio prilikom obilježavanja prve godišnjice Brigade: «Kada se govori o stanju u Armiji, jasno je da je tada postojao jedan kvantitet. Pokušalo se vidjeti kakav kvalitet iz postojećeg može da proistekne. U tom smislu išlo se na formiranje jedne oslobodilačke brigade, gdje se htjelo provjeriti imamo li snage da izađemo iz rovova i krenemo prema prostoru koji je agresor zauzeo. Sa ovim je stavljena točka na jednu fazu rata i prešlo se na jedan kvalitetno novi vid borbe. Dakle, u prvoj fazi smo se uspješno odbranili od neprijatelja, a u drugoj stižu se pretpostavke za njegovo odbacivanje.»¹³

Nema sumnje, 212. brigada je «djelo» opštinskih struktura Gračanice, Lukavca, Doboj Istok, Komande Operativne grupe 2 i komandnih struktura 111, 109. i 117. brigade. Ona je bila nešto novo u organizaciji vojske države Bosne i Hercegovine i embrion profesionalizma na ovim pros-

torima. Njene bitke za Vijenac i Vis su pokazale briljantnost i junaštvo vojnika na bojištu kao i ispravnost i opravdanost njenog formiranja. Poslije toga, u okviru Operativne grupe 5, Operativne grupe 1 i Operativne grupe 3 formirat će se slične brigade koje ni izdaleka nisu dostigle kvalitet 212. oslobodilačke.¹⁴

Napomene

- ¹ Izudin Duraković i Mirzet Hamzić, Uspjesi u devedeset četvrttoj, u zoni odgovornosti OG-2, Informativna služba 2. korpusa A BiH, Gračanica, 1995. str. 11.
- ² Sastanku su prisustvovali predsjednik Izvršnog odbora (gračaničke ratne Vlade) Reuf Sokolović, te članovi ratnog Predsjedništva Ejub Hodžić, Sead Rešidbegović, Smail Mešić i komandant Civilne zaštite Gračanica Faruk Širbegović
- ³ U praksi, 1993. godine, opština Gračanica bila je jedinstvena u BiH po takozvanim «B» odbrambenim sastavima u koje su bili raspoređeni građani starijih godišta, koji su bili ustrojteni kao rezerva. Ovom formacijom rukovodili su Safet Durkalić i Ibro Alić, rezervni oficiri iz Gračanice
- ⁴ Prema evidencijama Ministarstva narodne odbrane, opština Lukavac je imala više vojnih obveznika mladih godišta za oko 3.000 u donosu na opštine Gračanica, Banovići, Živinice, Doboj Istok i Srebrenik. U Lukavcu su

djelovale i neformalne formacije kao što su MHVO Fike Moranjića, dva odreda teritorijalne odbrane. Opštinski štab Teritorijalne odbrane sa prištabskim jedinicama i HVO jedinica Bistarac. Kasnije će se, pod okriljem Stranke demokratske akcije pojaviti i jedinica mudžahedina od oko 40 boraca, koja nije imala posebnog uticaja na oružanu borbu. Plan komandanta OG-2 Osmana Puškara bio je da sve ove jedinice izvuče izvan političkih uticaja i da ih svrsta u novu oslobodilačku brigadu, kao i da potencijale opštine Lukavac u ljudstvu pravilno iskoristi.

5 Nakon dogovora komandanta Operativne grupe 2 Osmana Puškara sa tadašnjim predsjednikom opštine Srebrenik Mehmedom Bajraktarevićem i komandantom Srebreničke brigade Fazlićem, u Brigadu je iz Srebrenika prvobitno bilo raspoređeno 40 boraca. Realizacija tog dogovora, međutim, uslijedila je tek nakon posebne naredbe komandanta Drugog korpusa A BiH generala Šadića. Ali kako su ti borci bili nemotivisani, na prijedlog komandanta 212 brigade Bahrije Džananovića, vraćeni su sastav svojih matičnih jedinica.

6 Bahrija Džananović je jedan od prvih visokih oficira bivše JNA sa prostora opštine Gračanica, koji se dobrovoljno javio u jedinice Teritorijalne odbrane opštine. Svoju stručnost iskazao je u prvoj fazi rata, 1992. godine, na uspostavljanju vojnih veza na teritoriji opštine Gračanica. Planski je izvršio uvezivanje komande teritorijalne odbrane sa vojnim strukturama opština Srebrenik, Gradačac, Lukavac, Doboj (slobodni dio) i Zonskim štabom Teritorijalne odbrane Tuzla. Izvršio je potpunu sinhronizaciju veza sa civilnim organima vlasti i uradio potrebna planska dokumenta «po vezama». Izvršio je dogradnju jedinice veze Teritorijalne odbrane i bavio se sistemom obučavanja novih kadrova i vojnika. Kao načelnik Štaba 111. brigade (gračaničke) u njenom formiranju bio je jedna od ključnih ličnosti. Sa izvršnim vojničkim znanjima ustrojio je komandu 111. brigade i njene jedinice. U 111. brigadi naslijedio ga je Smil Oštraković.

7 Potpisnik ovih redova slučajno je prisustvovao dijelu tog razgovora. Džananović je djelovao

sigurno i staloženo, bio je potpuno svjestan kakvi mu se zadaci nude. Prihvatao ih je kao lični izazov.

8 Na taj zahtjev Puškar je odgovorio da nema potrebe jedinicu službeno proglašavati muslimanskom «jer je ona 99% to ustvari». Izet Hadžić mu je obećao da zbog svojih stavova neće napredovati dalje od čina pukovnika – jer su Bošnjacima potrebni generali odani SDA i njenom predsjedniku. To se zaista i ostvarilo. (Izjava Osmana Puškara, kod autora)

9 Iz ratnih zabilješki komandanta Osmana Puškara (kod autora)

10 Iz Lukavca su često prigovarali što je Komanda Operativne grupe 2 bila smještena u Gračanicu. Političkim čelnicima te opštine bilo je teško objasniti da su izbor Komandnog mjesta OG-2 diktirali prvenstveno operativno-taktički, dakle, vojnički razlozi. Da bi izašao u susret političkim zahtjevima iz Lukavca i sam komandant Drugog korpusa general Hazim Šadić više puta bio je u iskušenju da Komandu OG-2 premjesti u Lukavac. Međutim, argumenti su uvijek bili na strani vojnika, pa je Komanda OG-2, a kasnije i 22. divizije A BiH ostala do kraja rata u Gračanicu.

11 Omer Hamzić, Mirzet Hamzić, Odbrana Gračanice 25.5. '92, Monos, Gračanica, 1996. godine, strana 27.

12 Tom sastanku prisustvovali su: Sadudin Hodžić, predsjednik vlade Okruga Tuzla, Fuad Hadžićević ispred Okružnog ministarstva narodne odbrane, Anđelko Makar i Hajro Hadžimustafić iz Drugog korpusa, Osman Puškar iz Operativne grupe 2, te načelnik opštine Lukavac Sead Osmanović i načelnik opštine Gračanica Hazim Vikalo

13 Intervju u knjizi: M. Hamzić, Samo krv rata je za slavu i pamćenje, Monos, Gračanica, 1995. godine, str. 70

14 Izjava komandanta OG-2 Osmana Puškara (kod autora)